

נספח א': עדויות היסטוריות על יצירתו של יו' דזה

סקירת "סיכום קטלוג כלל הספרים של ארבעת האוצרות"¹⁰¹

על פי הכותרת העתיקה הכותב הוא יו' ש'יונג' מג'ואו.

"קטלוג הספרות הנערצת" (崇文总目) טוען ל 14 פרקים.¹⁰²

"תארם של החכמים" של ג'או סה-סון טוען ל 12 פרקים.¹⁰³

"פירוט הנושאים של תיעוד הספרים" של צ'ן ג'נסון מצהיר כי הגירסה שתקין לו דיין (陆佃) היתה של 15 פרקים.¹⁰⁴ פ'אנג ש'ינג'ווי מתקופת טאנג העיר על העניין הזה, וסיכם ב 14 פרקים, כי הרי תיעד את הגירסה של "קטלוג הספרות הנערצת".

בבחנה של "תיעוד הספרות" ב"ספר האן"¹⁰⁵, נמצאו "דברי יו' דזה" של אסכולת הדאו ב 22 פרקים, ו"דברי יו' דזה" של אסכולת הזוטות¹⁰⁶ ב 19 פרקים, שהם שני ספרים שהיו קיימים אז.

ב"ליה דזה" מצוטטים בסך הכל שלושה מקטעים מן היו' דזה, כולם דברי רוגע של אסכולת החואנג-לאו¹⁰⁷, ואין כל דמיון בינם לבין המהדורה של היום. עולה החשד כי זוהי היצירה בת 22 הפרקים של אסכולת הדאו.

הכתוב בגירסה שבידינו כיום וששת הקטעים המצוטטים ב"כתובים חדשים" של ג'יה יי דומים בתבניתם, ועולה החשד כי מדובר ב"דברי יו' דזה" של אסכולת הזוטות.¹⁰⁸

הפרשנות ל'דזו ג'ואן של דו יו' מצהירה כי יו' ש'יונג' היה צאצא דור 12 של ג'וא'ונג. קונג יינג'דה מבהיר כי אינו יודע מהיכן מובאים הדברים.¹⁰⁹

101 四庫全書總目提要 - קטלוג ספרים בעל 200 פרקים מסוף המאה ה-18, הכולל תיאור של 10,254 ספרים, ובכללם 3,461 הספרים שהוכנסו לאוסף "כלל הספרים של ארבעת האוצרות", כמו גם תיאור של 6,793 ספרים נוספים שלא נכללו בספריה הקיסרית, אך היו מוכרים.

102 崇文總目 - גירסה שניה של הקטלוג של הארכיון הקיסרי מתקופת סונג הצפונית, שהוגשה לקיסר ב 1042 לספירה. הקטלוג כלל 3445 ספרים, והיה הראשון לכלול קטגוריות של חכמים דאואיסטיים ובודהיסטיים. הקטלוג אבד ברבות השנים, וקצת יותר משליש ממנו שוחזר בעזרת ציטוטים ושרידים של עותקים שנמצאו מחדש.

103 子略 - קטלוג ספרים מסוף המאה ה-12, המתמקד בתחום החכמים. ואולם מלבד הקטלוגים של "ארבעת האוצרות", הספר אינו זוכה כמעט להתייחסות בספרות ההיסטורית, ייתכן שבגלל הרקע של היוצר, ג'או סה-סון 高似孙, שעל אף שהיה איש ספר, היה פקיד מושחת ואכזרי.

104 בשמו המלא "פירוט הנושאים של תיעוד הספרים מחדרון הישירות" 直齋書錄解題 - קטלוג של ספריה פרטית מן המאה ה-13 המתעד 3,096 ספרים, ונחשב איכותי ורב ערך בחקר תולדות ספרים.

105 藝文志 - זהו החלק הביבליוגרפי של ההיסטוריה הרשמית "ספר האן" 漢書, שגירסה סופית שלה פורסמה בשנת 111 לספירה. מתועדות בה יצירות של 596 יוצרים שונים על בסיס קטלוג מהספריה הקיסרית ועל בסיס איסוף ספרים מכל מקור נוסף אליו הצליחו פקידי הקיסר להגיע. בשמות שני הספרים מופיע השם 鬻子.

106 אסכולת הזוטות לא היתה אסכולה פילוסופית של ממש, אלא סוג ספרים שהתבססו על התפיסה הסינית שלכל דבר יכול להיות חשיבות, גם אם מדובר בשמועה בצד הדרך או בלהגי של משוגע, ושהכל ראוי לתיעוד. מקורה של התפיסה במלכי ג'ואו הקדומים שנהגו להעסיק פקידי שמטרתם איסוף השירים והדברים שהיו שגורים בפי העם על מנת להבין את רוח העם ולהישאר מחוברים לשטח. "הקלאסיקה של השירים" נחשבת במסורת תוצאה של מאמץ איסוף שכזה.

107 אסכולת החואנג-לאו היתה זרם חשיבה עצמאי ששלט בתחילת שושלת האן והתאפיין בהשפעות מאסכולות שונות, עם דגש על אסכולות הדאואיזם (ואבי הדאואיזם: לאו דזה), והיין-יאנג ובשילוב סגידה לקיסר הצהוב ("בשמו הסיני: חואנג די"). רעיונות האסכולה ומהותה היו מעומעמים במשך אלפי שנים עקב היעלמות הספרים המרכזיים שלה, אך עם הגילויים הארכיאולוגיים במאה-וואנג-דווי ב 1973 נחשפו טקסטים ששפכו אור על האסכולה ומחשבתה. תפיסת האסכולה כפי שהיא מובנת כיום דווקא תואמת לכמה תפיסות שאנחנו יכולים לראות ביו' דזה שלפנינו, כך שיתכן שפסילתה בהקדמה זו היא תוצאה של אי הבנת החואנג-לאו במאה ה-18, כי דווקא הציטוטים בליה דזה דומים יותר לגישה של ג'ואנג דזה מאשר לזו של החואנג-לאו. "דברי הרוע" אליהם מתייחס הכותב הם אמירות שבח האי-עשייה וההקטנה העצמית, שאמנם אפיינו גם את החואנג לאו, אך שימשו בה במתינות ובתוספת הסתמכות על כפופים ראויים, ולא כמו בדאואיזם של הג'ואנג-לאו (הוא הדאואיזם הפילוסופי המקובל כיום), בו האי עשייה וההקטנה העצמית משמשים פשוט כדי להתנער מהעיסוק בענייני השלטון.

108 "כתובים חדשים" (新書) הוא ספר מן המאה ה-2 לפנה"ס, תחילת שושלת האן, המכיל אוסף מאמרים בנושאי ממשל שנועדו לנתח את הטעויות של שושלת צ'ין ולתת לשושלת האן תובנות לגבי קיום שלטון יציב ומתמשך.

109 הכוונה לספר "משמעות נכונה ל'דזו ג'ואן של האביבים והסתים" (春秋左传正义), שערך קונג יינג'דה (孔颖达) בן

"רשומות ההיסטוריון" מתעדות כי יו' שְׁיוֹנְג' שימש בשירותו של המלך ון, והקדים למות. בנו נקרא שְׁיוֹנְג' לִי. שְׁיוֹנְג' לִי ילד את שְׁיוֹנְג' קְוֵאֵנְג. שְׁיוֹנְג' קְוֵאֵנְג ילד את שְׁיוֹנְג' יִי. כאשר המלך צ'ֵנְג העלה על נס את יורשי עמלם הרב של ון ו-וּו, הוענק לו תואר בצ'ו.

"ספר האן" מוסר כי יִי שְׁיָאֵנְגְדְזוֹאוּ תיעד הצהרה של חוּו גְוֵאֵנְג¹⁰ האומרת שכאשר ראה המלך ון את יו' שְׁיוֹנְג' היה זה כבר מעל לגיל תשעים. ולמרות שהדברים מעט מוזרים, סביר להניח כי הוא היה בן זמנם של ון ו-וּו. בספר כיום מצויים דבריו הקדומים של הדוכס מג'זאו של לִו. כמו גם דברים קדומים על המקרה בו הדוכס מג'זאו של לִו שלח את הדוד מקְוֵאֵנְג לפקח על יִין. אך הציטוטים שמצטט ממנו "כתובים חדשים" של ג'ֵה יִי, על שאלות ותשובות עם המלך צ'נְג. תקופתם אחרת והם אינם מתחברים¹¹.

ב"דעת תרבות ועיתורי דרקון" (文心雕龙) של לִו שְׁיֵה¹² נאמר כי יו' שְׁיוֹנְג' ידע את הדרך, והמלך ון התייעץ, והיצירות העודפות ושאריות העניינים¹³ תועדו וייעשו ל"יו' דְזֵה". כך שהליקוט והעריכה לא נעשו תחת ידו של שְׁיוֹנְג'. הייתכן שההגזמות או המילים הריקות מתוכן של המסירה¹⁴ גרמו ל"תיעוד האן"¹⁵ להפרידה לתוך אסכולת הזוטות? הרי אך ב"ארבע שמיניות בבות העין" המזויף נראו רשומותיו של יָאֵנְג שְׁיוֹנְג' מְצ'י הצפונית. כאשר כל עוזרי השליטים מאז ימי קדם שניתן היה לתעד את מניינם, אין בהם שתיעודו חסר.¹⁶ ואולם בפירוט בספר הזה של שבעת האדונים של יו': גְאוּ יָאוּ, דו דְזֵה יֵה, ג'ֵ דְזֵה, שְׁה דְזֵה אָו, ג'ֵ דְזֵה נִיֵנְג, ז'אֵן דְזֵה קְאֵן וצ'ֵנְג דְזֵה יו', ושבעת האדונים של

המאה ה 6, על בסיס פרשנותו לְדְזוֹ גְוֵאֵן של דו יו' (杜預) בן המאה ה 3. הספר שימש חומר רשמי של הבחינות הקיסריות.

110 "ספר האן" נכתב במאה החמישית לספירה, והוא אחת מההיסטוריות השושלתיות הרשמיות. יִי שְׁיָאֵנְגְדְזוֹאוּ (魏相奏) היה ראש ממשלה בשושלת האן. חוּו גְוֵאֵנְג (霍光) היה פקיד בכיר ורב עוצמה בשושלת האן, בשנים 68-87 לפנה"ס, עד כדי כך שהדיח קיסר ומינה במקומו פשוט עם שהיה צאצא של נסיך מורד.

111 צודקים עורכי הטלוג בטענתם המשתמעת כי יו' דזה יועצו של המלך ון לא יכל לחיות בתקופתו של המלך צ'נְג. אולם פתרון אפשרי לתעלומה מתקבל משורה מהספר "מאמרות האדון הנחבא" (潘夫論), בפרק "תיעוד השבטים ושמות המשפחה" (志氏姓, קטע 10): "צאצא של משפחת מי היה שְׁיוֹנְג' ין (熊嚴), המלך צ'נְג העניק לו את צ'ו, והוא נקרא יו' שְׁיוֹנְג' (粥熊), וגם כונה יו' דזה (粥子)". ייתכן כי לא מדובר בהיסטוריון רשלי, אלא בכך שיו' דזה 粥子 שהוזכר כאן אכן היה צאצא של יו' דזה 鬻子 הנוודע, ושניהם השאירו אחריהם שני ספרים או יותר בעלי אופי שונה, שהם המקורות לציטוטים השונים. ייתכן גם שאיות שמותיהם אינו שונה אלא זהה ובעל שתי גרסאות ששימשו לשניהם, כפי שטוענת הפרשנות לשון ון ג'ֵה דְזֵה שמציג מילון קְאֵנְגְשִי (康熙字典·高部·十二·鬻) וכפי שמשמע מרשומות ההיסטוריון בהקדמה לביוגרפיות (太史公自序) בה מתואר 粥子 כמי שפעל בסוף שושלת שאנג. אולם עדיין לפנינו שני יו' דזה נפרדים גם אם שמותיהם זהים. ומצד שני, אופציית ההיסטוריון הרשלי לא באמת ירדה מהפרק. "רשומות ההיסטוריון" חושף כאן בעיה נוספת: על פי פרק 楚世家, קטעים 3-8, המלך צ'נְג העניק את צ'ו דווקא לשְׁיוֹנְג' יִי (熊繹), הנין של יו' שְׁיוֹנְג' 鬻熊 הנוודע, בעוד שְׁיוֹנְג' ין חי שבעה דורות לפחות אחרי שְׁיוֹנְג' יִי, וכ 150 שנה לאחר סיום שלטונו של המלך צ'נְג. כך שגם אם נכונה התיאוריה כי מדובר בשני חכמים נפרדים, לא ניתן לדעת את זהותו המדוייקת של המאוחר מהם, או את תקופתו המדוייקת, אלא רק כי חי בתקופת ג'וּאוּ המערבית, והיה צאצא של יו' דזה הראשון.

112 文心雕龙 - ספר מן המאה ה 6 לספירה המספק תיאוריה וקיום מנחים לביקורת ספרותית. זהו הספר הראשון שנכנס לפרטים באשר לדרכי כתיבה וביקורת ראיות, והקדום ביותר ששרד אשר מספק פירוט של סוגות הספרות היפה.

113 הביטוי "היצירות העודפות ושאריות העניינים" יכול להיות גם מתורגם "שאריות העניינים האבודים של ון".

114 המסירה מדור לדור. כפי שמודגם היטב גם בנספח ב' בקטע "שליט חכם מעניק אריכות ימים", המעתיקים הסינים לא תמיד "קידשו" את הטקסט בו עסקו, ולעיתים נטו לתקנו, להוסיף לו הבהרות בגוף הטקסט, לנסח אותו מחדש, לתמצת אותו או להדר אותו בשלל פרטים. ולפעמים היו השינויים כבדים עד לכדי התהוות יצירה שהטקסט המקורי הוא רק השלד שלה.

115 שם קיצור ל"תיעוד הספרות" ב"ספר האן" שהוזכר לפני כן.

116 יָאֵנְג שְׁיוֹנְג' (阳休之编), 582-509 לספירה, ערך את אחת הגרסאות של ספר "האוסף של טְאוּ יָוֵאֵנְגְיֵנְג", אוסף שיריו של המשורר טְאוּ יָוֵאֵנְגְיֵנְג בן המאות ה 4-5, שנודע לתהילה כמתבודד ומתרחק משררה. השירים נאספו בידי בן זמנו של יָאֵנְג שְׁיוֹנְג' ה, שְׁיָאוּ טוֹנְג (蕭統), הנסיך מליאנג, שגם הוסיף להם מגילה של תיעוד. יָאֵנְג שְׁיוֹנְג' עצמו צירף ליצירה שתי מגילות נוספות, ובהן שני טקסטים. אחד מאותם טקסטים הוא "תיעוד עוזרי קבוצת הקדושים והראויים" הידוע גם בשם "ארבע שמיניות בבות העין", והוא הטקסט שזכר לפנינו, ומכיל רשימות מדוקדקות של שמות שרים ונכבדים שסייעו לשליטים, כולל המקורות מהם נלקחו הרשימות. על אף שברבות השנים האוסף עצמו נחשב אמין ואותנטי, שני הספרים שהוסיף יָאֵנְג שְׁיוֹנְג' דווקא נתפסו כזיוף, כפי שהוצהר בטקסט שלפנינו. אולם נראה כי הזיוף נוגע רק לשיוך היצירה למשורר הנוודע, ולא לתוכן, אשר ברובו המוחלט מעוגן היטב במקורות אותם הוא מציין.

טָאָנְג: צ'ינג פו, יי יין, צ'ינג מן הנהר, ש'ו שיערי-מזרח, ז'ו שיערי-דרום, צ'ה שיערי-מערב, וצ'ה שיערי-צפון, לכולם שמם ושם משפחתם, והם יחידאים ולא נצפו במסורה. נראה כי הספר עדיין לא היה בנמצא בסוף שש השושלות¹¹⁷, או שבהפצה המרובה מאז שושלת טאנג, על בסיס ציטוטיו של ג'ינג יי¹¹⁸, חיברו גירסה מזוייפת. אין לדעת¹¹⁹ סקרנו את ציון ה"א" וה"ב" בכותרות הספר¹²⁰, ומצאנו כי מצבו חסר ומבולגן, ואין אף לא פיסקה שתואמת את הציטוטים בספרו של יי¹²¹. הייתכן כי יש כוונת מכוון בהיעלמן, והיצירות הועלמו בעורמה על מנת לגרום לקוראים לבחון זה את זה ולהוציא לאור את אמונותיהם?

בנוסף, שמות פרקיו מפורטים ומסורבלים, סגנון שלא היה קיים בימי קדם, בכל פרק מעט מאוד דברים, וכוונת המילים רדודה. בהחלט אין אלו יצירות ישנות משלוש השושלות. כי היו מסורות מזה זמן רב, ובאחסונן היו למקבץ אחד¹²² בראש המגילה נמצאים הקדמה של פֶּאָנְג שִׁינְגְּוֵי ומזכר כניסת ספר בשנה הרביעית בעידן יונְגְּוֵי¹²³, בחתימת קצין¹²⁴ מנפת ג'נג במדינת חוֹה. הכתובת המדויקת לא ידועה.

117 תקופת סוף המאה השישית.

118 הכוונה ל"כתובים חדשים" של ג'ינג יי.

119 הפיסקה מנוסחת בצורה מסורבלת, אולם יש בה עובדה ברורה: רשימות שמות היועצים המופיעות ביו דָּהָה חסרות מן האוסף היחיד שסיכם את שמות כל היועצים מכל המקורות לאורך ההיסטוריה הסינית, וזאת על אף שהם מסודרים בפורמט המועדף על האוסף. למעשה האנומליה רק נמשכה ב 1500 השנים מאז פורסם האוסף: כפי שניתן ללמוד מן ההערות בתרגום פרקים "ממשל יי", חלק 6 ו"משלטון טאנג באשר תחת השמיים ועד ג'ואו, חלק 7" של היו דָּהָה, גם כיום נדיר למצוא שמות כלשהם מתוך הרשימות הללו בכלל הספרות הסינית ההיסטורית, מלבד שני יועצים, אחד מכל רשימה, ששמותיהם ידועים ומוכרים בהיסטוריוגרפיה.

120 הכוונה לציון החלקים, "חלק א', חלק ב'" כפי שהם מופיעים בשמות הפרקים של היו דָּהָה.

121 הכוונה ל"כתובים חדשים" של ג'ינג יי.

122 "שלוש השושלות" הן השושלות הראשונות בסין: שִׁיָה, שְׁאָנְג וּג'ואו. טענת העורכים כאן היא שהטקסטים אינם בני זמנו של היועץ האגדי אליו הם מיוחסים, אלא מקורם בתקופות מאוחרות במאות שנים לכל הפחות. ויותר מכך, נטען שאינן יצירה קוהורנטית אחת, אלא אוסף כתבים שנכרך ביחד רק מסיבות טכניות מקריות.

123 שנת 653 לספירה, שנתו הרביעית של הקיסר גְּאוֹדְזוֹנְג מְטָאָנְג. המזכר מתעד קבלת ספר בידי ממונה מטעם הרשויות.

124 או אדם בשם יי.